

INKLYUZIV TA'LIM VA MUSIQA

Ashirova Laziza Guliston

Davlat Pedagogika Instituti talabasi

lazizaashirova327@gmail.com

Nuraliyeva Zuhra Anvarovna

Davlat Pedagogika Instituti

ilmiy rahbari

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim tizimining mazmuni va ahamiyati hamda musiqa ta'limining alohida ehtiyojli bolalar rivojlanishidagi o'rni tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim jarayonida musiqaning psixologik, pedagogik va ijtimoiy ahamiyati ilmiy asoslarda yoritiladi. Musiqa orqali bolalarning ijtimoiylashuvi, emotsional barqarorligi va ijodiy salohiyatini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, musiqa ta'limi, alohida ehtiyojli bolalar, ijtimoiy integratsiya, musiqa terapiyasi, pedagogik yondashuv.

Kirish

Zamonaviy ta'lim tizimi inson huquqlari va teng imkoniyatlar tamoyiliga asoslanadi. Jamiyat taraqqiyoti shuni ko'rsatadiki, har bir bola — uning jismoniy, aqliy yoki psixologik xususiyatlaridan qat'i nazar — sifatli ta'lim olish huquqiga ega. Shu nuqtai nazardan inklyuziv ta'lim konsepsiyasi bugungi kunda global miqyosda muhim pedagogik yo'nalish sifatida shakllandi. Inklyuziv ta'lim — bu alohida ehtiyojli bolalarni umumiy ta'lim muassasalarida sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda o'qitish, ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash va teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan tizimdir.

Mazkur yondashuv xalqaro darajada UNESCO tomonidan qo'llab-quvvatlanib, 1994-yilda qabul qilingan Salamanca bayonotida "Ta'lim hamma uchun" tamoyili ilgari surilgan. Ushbu hujjatda har bir davlat inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha mas'ul ekani ta'kidlangan. O'zbekiston Respublikasida ham

inklyuziv ta'limni bosqichma-bosqich joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi tomonidan inklyuziv ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqilib, amaliy choralar belgilangan.

Inklyuziv ta'lim jarayonida san'at fanlari, ayniqsa musiqa alohida ahamiyat kasb etadi. Inklyuziv ta'lim jarayonida musiqa faoliyatini to'g'ri tashkil etish alohida ahamiyat kasb etadi. Bolalar bilan musiqa asarlari hamda turli musiqa asboblaridan foydalanish orqali samarali pedagogik va terapevtik muhit yaratish mumkin. Ayniqsa, klassik musiqa asarlaridan foydalanish tavsiya etiladi, chunki ularning ohang tuzilishi, ritmik barqarorligi va emotsional ta'siri bolalar ruhiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tinglash jarayonida jahon klassik kompozitorlari — Johann Sebastian Bach, Franz Liszt, Frédéric Chopin, Sergei Rachmaninoff, Ludwig van Beethoven, Wolfgang Amadeus Mozart, Pyotr Ilyich Tchaikovsky, Franz Schubert kabi ijodkorlarning asarlarini tanlash maqsadga muvofiqdir.

Mutaxassislar musiqa terapiyasini passiv va faol shakllarga ajratadilar. Passiv shaklda bolalarga ularning ruhiy holati va individual xususiyatlariga mos musiqiy asarlarni tinglash tavsiya etiladi. Faol shaklda esa bolalar qo'shiq kuylash, ritmik harakatlar bajarish yoki oddiy musiqa asboblarida ijro etish orqali jarayonda bevosita ishtirok etadilar. Amaliy tajriba shuni ko'rsatadiki, imkoniyati cheklangan bolalar bilan muloqot qilish murakkab jarayon bo'lib, ularning ichki dunyosiga kirish alohida yondashuvni talab etadi. Shu bois so'nggi o'n yilliklarda musiqa terapiyasining jadal rivojlanishi bejiz emas, chunki musiqa ko'pincha so'z orqali ifodalanishi qiyin bo'lgan his-tuyg'ularni ochib berishga xizmat qiladi.

Inklyuziv ta'limda musiqa terapiyasining bir qator ijobiy jihatlari mavjud. Avvalo, u jarayon ishtirokchilari o'rtasida o'zaro ishonch va tushunishni mustahkamlaydi. Musiqa yordamida ichki kechinmalarni ifodalash suhbatga nisbatan osonroq kechadi, bu esa terapiya jarayonini tezlashtiradi. Shuningdek, musiqa his-tuyg'ularni faollashtirib, ongli idrok etishni kuchaytiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi hamda o'z-o'zini nazorat qilish va fikrlarni tartibga solish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Davolash va rivojlantirish jarayonini qanchalik erta boshlash muvaffaqiyat ehtimolini shunchalik oshiradi. Shu sababli imkoniyati cheklangan bolalar bilan musiqa terapiyasini erta yoshdan yo'lg'a qo'yish muhimdir. Ikki yoshli bolalarda tashqi olam haqidagi tasavvurlar hali to'liq shakllanmagan, nutq rivoji sust, eshitish va vizual idrok zaif, harakatlar muvofiqlashtirilmagan bo'lishi mumkin. Bunday bolalar tovushlarni taqlid qilish, oddiy ohanglarni kuylash yoki musiqaga mos harakatlarni bajarishda qiyinchilikka duch keladilar. Biroq ularda tabiiy taqlidchanlik xususiyati mavjud bo'lib, aynan musiqiy-ritmik harakatlar va qo'shiq kuylash jarayonida ushbu qobiliyat namoyon bo'ladi. Demak, musiqa inklyuziv ta'lim muhitida nafaqat estetik tarbiya vositasi, balki samarali reabilitatsion va rivojlantiruvchi omil sifatida ham xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishidir. Musiqa esa ushbu jarayonda samarali pedagogik va psixologik vosita sifatida xizmat qiladi. U bolalarning emotsional, ijtimoiy va intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Inklyuziv muhitda musiqa darslarini to'g'ri tashkil etish orqali alohida ehtiyojli bolalarning jamiyatga moslashuvi va o'z salohiyatini namoyon etishi ta'minlanadi. Shu bois inklyuziv ta'lim tizimida musiqa fanining o'рни va ahamiyatini kuchaytirish muhim ilmiy va amaliy vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (APA 7-USULIDA, HAVOLALAR BILAN)

UNESCO. (1994). The Salamanca statement and framework for action on special needs education. Paris: UNESCO.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Harvard University Press.

<https://www.hup.harvard.edu/books/9780674576292>

Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. International Journal of Music

Education,

28(3),

269–289.

<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0255761410370658>

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. (2020). Inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent. <https://gov.uz/oz/xtv/documents>